

Recenzja pracy doktorskiej

Podstawowe dane osobowe recenzenta

Dr hab. Jacek Dulikowski prof. w Akademii Muzycznej w Łodzi
Sztuki muzyczne, dyscyplina artystyczna instrumentalistyka – gra na gitarze
Adres do korespondencji
93-248 Łódź
Ul. Makuszyńskiego 3 m. 19
Tel. Kom. 608460474
e-mail Dulikowski@Yahoo.com

Zlecniodawca recenzji:

Rada Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, uchwala z dnia 7 czerwca 2017 roku, pismo z dnia 12.06.2017 roku, sygnowane przez Panią Prodziekan ds. rozwoju Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej, zlecenie podjęte na podstawie Ustawy o stopniach i tytułach naukowych z dnia 14 marca 2003 nr 65 z późniejszymi zmianami oraz na podstawie Rozp.MNiSZW z dnia 22 września 2011 roku w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzenia czynności w przewodach doktorskich, w postępowaniu habilitacyjnym oraz postępowaniu o nadanie tytułu profesora.

Merytoryczna ocena pracy:

Praca doktorska Pana Jana Oberbeka zatytułowana „Druki muzyczne Jana Nepomucena Bobrowicza z lat 1826-1872. Systematyka i analiza bibliologiczna”, napisana pod kierunkiem dr hab. Hanny Batorowskiej prof. UP jest bardzo obszerna. Autor w sposób usystematyzowany i bardzo szczegółowy przedstawia sylwetkę i dzieło Jana Nepomucena Bobrowicza. Praca liczy ogółem 480 stron. Składa się ze wstępu, rozdziału poświęconego życiu i działalności Jana Nepomucena Bobrowicza, obszernego rozdziału traktującego o drukach muzycznych tytułowej postaci, i rozdziału o drukach muzycznych związanych z jego działalnością na obczyźnie. W kolejnym autor prezentuje wydawców dzieł muzycznych dziewiętnastowiecznego gitarzysty, a w jeszcze następnym współczesną recepcję jego druków muzycznych. Pracę wieńczy podsumowanie, po nim znajdziemy zaś aneks z tabelami poglądowymi, portretem Jana Nepomucena Bobrowicza, wywiadem autora pracy z kierownikiem Archiwum firmy Breitkopf&Hartel w Wiesbaden dr Andreasem Sopartem i dziewiętnastowieczne dokumenty dotyczące materiałów źródłowych z bibliotek polskich i niemieckich. Do pracy dołączony jest jeszcze katalog wszystkich utworów Bobrowicza wydanych lub znanych tylko z katalogów i ogłoszeń wydawniczych. I już na samym końcu zamieszczona została bibliografia obejmująca przedstawione w pracy druki z lat 1828-1939, wykorzystane przez autora czasopisma, epistolografię

czyli cytowaną korespondencję, źródła archiwalne, wykorzystane katalogi, źródła ilustracji, bibliografię internetową oraz spis fotografii.

We wstępie do pracy autor posługując się m.i cytatami z epoki w sugestywny sposób kreśli historyczny rys epoki w jakiej żył Jan Nepomucen Bobrowicz, następnie wyjaśnia powody swojego nim zainteresowania oraz jego początki. W jasny sposób przedstawia wyznaczone sobie cele i metody badawcze, odwołuje się, i podkreśla przy tym znaczenie, fundamentalnej, a także dotychczas jedynej pracy naukowej poświęconej Bobrowiczowi autorstwa prof. Hanny Batorowskiej – będącej jednocześnie promotorem recenzowanej przeze mnie rozprawy.

W pierwszym rozdziale poświęconym życiu i działalności bohatera pracy Pan Oberbek prezentuje naprawdę wielką ilość informacji na ten temat. Są one za każdym razem poparte odpowiednim przypisem z podaniem źródła. Ze względu na duże rozmiary dla uzyskania większej przejrzystości rozdział został podzielony na cztery podrozdziały. Zawiera cytaty, zdjęcia dokumentów z epoki istotnych dla tematu, zestawienia koncertów, na których Jan Nepomucen Bobrowicz wystąpił jako gitarzysta itp. Autor nie ogranicza się tutaj tylko do zaprezentowania samej sylwetki, ale przy okazji kreśli też szeroki obraz życia muzycznego i społecznego w Polsce i Niemczech w pierwszej połowie XIX wieku. Pojawia się wielka ilość nazwisk postaci związanych z muzyką i kulturą okresu romantyzmu. Są to często nazwiska bardzo sławne jak na przykład Fryderyk Chopin, Józef Ignacy Kraszewski, Clara Wieck, Robert Schumann i inni. Dociekliwość i drobiazgowość autora w docieraniu do źródeł oraz przy ustalaniu faktów budzi nieklamany podziw czytelnika. Można także podziwiać tu wręcz detektywistyczne zacięcie i skrupulatność autora. Jeżeli nawet nie udaje mu się ustalić niektórych faktów z życiorysu bohatera pracy, za każdym razem zaznacza, że to co w danej chwili mówi, to tylko przypuszczenia, nawet jeżeli opierają się na mocnych przesłankach. Wielokrotnie ubolewa, że mimo ponawianych wysiłków nie był w stanie dotrzeć do wszystkich potencjalnych źródeł. Pomimo tego jednak, jak już wspomniałem, rozdział zawiera naprawdę dużo zweryfikowanych, niezwykle interesujących informacji na temat życia Bobrowicza.

Drugi z rozdziałów pracy traktuje już ściśle o tytułowych drukach muzycznych Bobrowicza i jest podzielony na cztery podrozdziały. Pierwszy z nich, poświęcony utworom muzycznym skomponowanym przez bohatera pracy do roku 1831 zaczyna się krótką, popartą cytatami historią instrumentów szarpanych w Krakowie i omawia tylko jeden utwór - op. 6. W drugim podrozdziale znajdziemy analizę druków muzycznych i muzykaliów literackich- Bobrowicza wydanych przez firmę Breitkopf i Hartel w latach 1832-1844. Muzykaliami literackimi określa autor druki związane ściśle z muzyką, ale nie nuty czyli np. libretta oper, teksty pieśni itp. Druki w tym podrozdziale są uporządkowane w kilka grup. Tak jak poprzednio analizowana jest pod względem bibliologicznym każda ze stron tytułowych omawianego dzieła. Oprócz tego wyjaśniane są okoliczności powstania każdego z nich. Trzeci podrozdział stanowi, jak pisze sam autor, część pracy o największym według niego znaczeniu, ponieważ jest poświęcony analizie pierwszych trzydziestu opusów druków muzycznych gitarzysty i księgarza z Krakowa. Napotkamy tutaj ponadto analizę druków bez numeru opusu jak na przykład bardzo ciekawą dla każdego gitarzysty „Szkolę gry na gitarze” Fernando Carulliego w opracowaniu Bobrowicza. Pan Oberbek analizuje również aranżacje na gitarę pieśni z popularnych w tamtych czasach oper oraz walce na fortepian i Grand Poutpourri na wiolonczelę i gitarę. Za każdym razem bardzo szczegółowo próbuje ustalić okoliczności powstania i wydania każdego z utworów, w miarę potrzeby zamieszczając zdjęcia dziewiętnastowiecznych katalogów wydawniczych, zapowiedzi wydania nowych utworów itp. Przy każdym z omawianych utworów

widnieje też zdjęcie strony tytułowej, opisanej następnie szczegółowo pod kątem bibliologicznym (rodzaje czcionek, ornamentów itp.). Ubolewa, że nie zdołał dotrzeć do rękopisu żadnego z omawianych utworów ponieważ najprawdopodobniej nie zachowały się one. Czwarty, ostatni podrozdział traktuje o drukach muzycznych i muzykaliach wydawanych przez J.N. Bobrowicza w Księgarni Zagranicznej czyli po francusku Librairie etrangere w latach 1842-1872. Autor omawia tu okoliczności powstania w/w księgarni ilustruje je zdjęciami, wspomina o kilkuset książkach ogółem przez nią wydanych, wymienia kilka z nich jak np. Biblię księdza Jakuba Wujka a następnie omawia następujące zawierające muzykę pozycje przez nią wydane: " Dodatek do pastorałek i kolęd" – uzupełnienie śpiewnika kościelnego księdza Michała Marcina Mioduszelewskiego z roku 1853, oczywiście zamieszcza zdjęcia i analizuje bibliologicznie litografię umieszczoną na końcu publikacji, „Skarbniczkę naszej archeologii” Ambrożego Grakowskiego z roku 1854. Przytacza cytaty z tej jak twierdzi prekursorskiej dla polskiej archeologii pracy dotyczący muzyki w dawnej Polsce, „Twory” Józefa Dionizego Minasowicza z roku 1872. Stwierdza, że jest to jedna z najważniejszych pozycji mająca ogromne znaczenia dla polskiej kultury, dlatego też poświęca jej więcej miejsca, zamieszcza zdjęcia strony tytułowe wraz z analizą bibliologiczną, zdjęcia pochodzących z niej nut oraz literackich tekstów muzycznych (słów pieśni). Na koniec zamieszcza jeszcze kilka pomniejszych pozycji. Rozdział kończy się dość smutnym akcentem – opisem i analizą upadku Księgarni Zagranicznej – a także wzajemnych relacji Bobrowicza z pisarzem Józefem Ignacym Kraszewskim, który pomagał gitarzyście u schyłku jego życia.

W rozdziale trzecim autor analizuje druki muzyczne związane z działalnością Bobrowicza na obczyźnie. W pierwszym rzędzie omawia utwory muzyczne jemu dedykowane. Są to dwa polonezy na fortepian op. 14 Józefa Nowakowskiego, pianisty i kompozytora, przyjaciela Chopina, Introdukcja i wariacje na temat z opery „Norma” chorwackiego gitarzysty Johanna Padovetza op.41, oraz dwa polonezy na fortepian Józefa Brzowskiego polskiego kompozytora, wiolonczelisty i pedagoga. Autor zamieszcza strony tytułowe oraz w przypadku polonezów Brzowskiego także nuty (utwór wydano w firmie Breitkopf & Hartel) i szczegółowo analizuje je pod względem bibliologicznym. Za każdym razem podaje okoliczności zaistnienia dedykacji, bądź przyznaje że brak informacji o tych okolicznościach. Następnie przedstawia udokumentowane zdjęciami programy koncertów Bobrowicza w Saksonii. Na końcu rozdziału umieszczona została tabela z zestawieniem dziewięciu koncertów wraz z jego nazwą, datą, programem i uwagami na ich temat.

Rozdział czwarty poświęcony został wydawcom druków Bobrowicza w dziewiętnastym, dwudziestym i dwudziestym pierwszym wieku. Składa się z pięciu podrozdziałów: pierwszy to krótka historia wydawnictw muzycznych w ogóle, ze szczególnym uwzględnieniem muzyki na instrumenty szarpane poczynając od wynalezienia druku. Drugi to z kolei krótka historia wydawnictw muzycznych w Niemczech. Trzeci wylicza wydawców muzycznych dzieł Bobrowicza w dziewiętnastym wieku. Są to: drukarnia Pillerów we Lwowie – jak się dowiadujemy, jest to najwcześniejszy wydawca tych dzieł, także firma Franciszka i Ignacego Klukowskich z Warszawy, warszawski księgarz Antoni Brzezina, który drukował też dzieła Fryderyka Chopina, Gustaw Karol Sennewald również działający w Warszawie, oraz sławne wydawnictwo Gebethner i Wolff. Za granicą z kolei była to istniejąca do dziś i dobrze znana muzykom firma Breitkopf&Hartel, w której Bobrowicz znalazł także zatrudnienie po przybyciu do Lipska, firma Antona Diabelliego z Wiednia, także gitarzysty (był to bardzo znany wydawca, na temat jego walca Beethoven skomponował swoje słynne wariacje), firma Friedricha Hofmeistera także znana i istniejąca do dziś, niemiecka firma Friedricha Kistnera z Lipska, Georga Thiema z Drezna i mało znana firma Heydt z Lipska. Pan Oberbek wspomina na koniec o wzmiankach

w źródłach o utworach wydanych w Londynie jednak nie udało mu się odnaleźć żadnego z nich. Czwarty podrozdział wymienia dwudziestowiecznych wydawców omawianych dzieł. Jak się okazuje pierwszym z nich było American Guitar Society z siedzibą w Kalifornii w roku 1931, następnie już po wojnie Walther Gotze, gitarzysta niemiecki z Lipska, wreszcie krakowskie Polskie Wydawnictwo Muzyczne, również bardzo zasłużone dla popularyzacji klasycznej muzyki gitarowej. Wydało ono utwory Bobrowicza w serii *Grajmy na gitarze* i osobnym zeszycie z cyklu *Klasycy Gitary* pod redakcją Józefa Powroźniaka. Wydawcą tych utworów w dwudziestym wieku był też Amerykanin, pasjonat gitary Matanya Ophee. Wydał on Mazurki Fryderyka Chopina w gitarowym opracowaniu Bobrowicza. Jako wydawca wymienione zostało jeszcze niemieckie czasopismo *Gitarre Und Laute*, oraz francuskie Henry Lemoine. Znajdują się tutaj zdjęcia stron tytułowych omawianych wydawnictw. Piąty, ostatni podrozdział, opisuje najnowsze wydania, z dwudziestego pierwszego wieku, w gdyńskim wydawnictwie Eufonium, z inspiracji i pod redakcją autora pracy. Widzimy więc po raz kolejny, że jego zainteresowanie tematem nie ogranicza się bynajmniej do niniejszej pracy i że to najnowsze wydanie jest jeszcze jednym wielkim wysiłkiem na rzecz spopularyzowania tej muzyki. Utwory wydane zostały w szeregu dziewięciu zeszytów. Cały rozdział kończy tabela ze spisem wszystkich wydawców Bobrowicza. Nie sposób nie odnieść wrażenia, że byli oni całkiem liczni, a zatem utwory te z pewnością są na tyle interesujące, że publikuje się je już na przestrzeni trzech stuleci.

Rozdział piąty traktuje o współczesnej recepcji druków muzycznych Jana Nepomucena Bobrowicza. Możemy tu dowiedzieć się o organizowanych przez autora w ciągu wielu lat (od roku 1978 do 2014) salonach muzycznych organizowanych przy udziale Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa na wzór tych z dziewiętnastego wieku którym patronował właśnie krakowski księgarz i muzyk. Omówione zostały tu także imprezy (koncerty, sesje oraz seminaria) jakie odbyły się z okazji dwusetnej rocznicy jego urodzin w Akademii Muzycznych w Polsce- w Krakowie, Warszawie, Łodzi i Szczecinie w roku 2005. Zamieszczone zostały zdjęcia programów z tych sesji, a także programy koncertów gitarowych z utworami Bobrowicza. Na końcu odnajdziemy informację o dwóch wystawach druków w Bibliotece Uniwersyteckiej w Łodzi oraz w Bibliotece Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie jakie odbyły się z inicjatywy Jana Oberbeka. Ponieważ motorem większości z tych wysiłków na rzecz ocalenia od zapomnienia centralnej postaci pracy był jej autor, jeszcze raz świadczy to dobitnie o jego osobistym, całkowitym i szczerym zaangażowaniu się w tę sprawę, znacznie wykraczającym poza i tak bardzo szerokie ramy tej pracy .

W podsumowaniu autor przede wszystkim podkreśla wielkie znaczenie postaci Bobrowicza dla historii gitary oraz dla kultury polskiej w ogóle. Oprócz talentu muzycznego krakowski gitarzysta przejawiał gorący patriotyzm co wyrażało się w ożywionej działalności wydawniczej, organizacyjnej oraz konspiracyjnej, i to w trudnym dla Polski momencie dziejowym. Na pewno wywarła ona wpływ na sytuację Polaków na obczyźnie, a także w kraju. W świetle przedstawionych w pracy dokumentów jest to wniosek jak najbardziej słuszny, z którym trudno polemizować. Przy okazji Jan Oberbek zapewnia że praca absolutnie nie zamyka jego badań i będzie niestrudzenie kontynuował poszukiwania nowych źródeł. Podsumowanie zawiera także kalendarium z życia Jana Nepomucena Bobrowicza.

W aneksie do pracy znalazłem następujące tabele poglądowe:

- Spis druków muzycznych autorstwa Jana Nepomucena Bobrowicza – 22 pozycje
- Druki muzyczne – nuty z numerem opusu nadanym przez kompozytora – 17 pozycji

- Druki muzyczne – nuty bez numeru opusu, opracowania, transkrypcje- 10 pozycji
- Druki muzyczne – nuty innych kompozytorów, m.i. tak zwane wkładki muzyczne zawarte w książkach pod redakcją Jana Nepomucena Bobrowicza i przez niego wydanych- 4 pozycje
- Zaginione druki muzyczne – nuty innych kompozytorów pod redakcją Jana Nepomucena Bobrowicza wydane w Księgarni Zagranicznej, odszukane w katalogach F. Hofmeistera, Bretkopf&Hartel i tzw. uwiadomieniach (czyli reklamach) znajdujących się w książkach – 13 pozycji
- *Muzykalia literackie* zamieszczone w książkach wydawanych przez Jana Nepomucena Bobrowicza u Breitkopfa & Hartla – 8 pozycji
- *Muzykalia literackie* wydane przez Księgarnię Zagraniczną – 5 pozycji
- Porównanie objętości druków muzycznych (czyli ilości stron) współczesnego wydawnictwa Eufonium z Gdyni z objętością pierwodruków – 23 pozycje
- Utwory zaginione – znane tylko z katalogów i ogłoszeń – 13 pozycji

Aneks zawiera również dwie domniemane lecz fałszywe podobizny Jana Nepomucena Bobrowicza (przedstawiają kogoś innego) z wyjaśnieniami autora odnośnie okoliczności uznania ich za prawdziwe. Następnie zamieszczony został wywiad autora z kierownikiem Archiwum firmy Breitkopf&Hartel w Wiesbaden dr Andreasem Sopartem z dnia 26.09.2013 roku składający się z piętnastu pytań. Dalej znajdują się zdjęcia dziewiętnastowiecznych dokumentów dotyczących materiałów źródłowych bibliotek polskich i niemieckich. Zamieszczono tutaj dwadzieścia dwa zdjęcia. Przy dwóch ostatnich znajduje się krótki komentarz autora

Następnie w pracy zamieszczony został „Katalog wszystkich utworów Jana Nepomucena Bobrowicza wydanych oraz znanych tylko z katalogów i ogłoszeń wydawniczych” zawiera dwadzieścia dziewięć pozycji oraz dość świeżą informację, że 5 maja 2017 roku w Bibliotece Ojców Misionarzy na Stradomiu odnalazł się rękopis liczący 61 stron.

Bibliografia tak dużej pracy, jak już wspominałem, siłą rzeczy obejmuje wielką ilość pozycji. Doliczyłem się:

- aż dwustu sześciu publikacji (!),
- dwudziestu sześciu druków z lat 1828-1939,
- czterdziestu pięciu różnych czasopism wykorzystywanych w pracy przez autora,
- dwudziestu dwóch listów bądź korespondencji w części epistemograficznej,
- dziewiętnastu źródeł archiwalnych, skąd pochodzą omawiane w pracy rękopisy,
- trzydziestu trzech katalogów wydawniczych,
- osiemnastu źródeł ilustracji
- jedenastu stron internetowych.
- spisu wszystkich 190 fotografii jakie zawiera praca

Podsumowując należy stwierdzić że:

Praca Pana Oberbeka już poprzez samą swoją objętość, ale także wnikliwość i rzetelność, dobitnie udowadnia wielkie znaczenie, jakie dla polskiej kultury w jej najszerszym znaczeniu miała stosunkowo mało znana poza kręgiem współczesnych gitarzystów klasycznych postać Jana Nepomucena Bobrowicza. Podziw mój budzi niestrudzony upór, skrupulatność i drobiazgowość

autora w docieraniu do źródeł. Pisze on na przykład, że aby móc napisać omawianą pracę przeprowadził liczne kwerendy w bibliotekach całej Europy, co w oczywisty sposób wiąże się z dużym nakładem sił i środków. Z pewnością była to i jest praca tytaniczna, ponieważ autor z całą stanowczością stwierdza, że nie spocznie dopóki nie wyjaśni wszystkich zagadek i szczegółów związanych z życiem i twórczością Jana Nepomucena Bobrowicza.

Dlatego też można śmiało zaryzykować twierdzenie, że badania nad życiem i twórczością Jana Nepomucena Bobrowicza oraz w konsekwencji recenzowana praca, to dzieło życia doktoranta. Ma on zresztą pełną tego świadomość, stwierdza bowiem bez ogródek, że omawianym tematem zajmuje się już od ponad czterdziestu lat! Nie boję się zatem twierdzić, że jest to dzięki temu dzieło wyjątkowe i niezwykle. Na pewno w dużej mierze przyczynił się do tego osobisty, emocjonalny stosunek autora do opisywanej postaci.

Praca została napisana pięknym, poprawnym językiem, autor w każdym momencie wyraża swe myśli w sposób absolutnie jasny posługując się zrozumiałym, pięknym stylem.

Chociaż temat został jasno sformułowany, praca siłą rzeczy ma charakter wielowymiarowy, już choćby z tej przyczyny, że jej bohater, Jan Nepomucen Bobrowicz był człowiekiem, który w swoim życiu prowadził różnorodną działalność: grę na gitarze, komponowanie muzyki, wydawanie nut, szeroko rozumianą działalność wydawniczą, walkę o niepodległość ojczyzny oraz zaangażowanie w konspirację na jej rzecz. Autor wielokrotnie to podkreśla.

Na koniec chcę powiedzieć, że w mojej opinii tak obszerna i szczegółowa praca z całą pewnością stanowić będzie fundamentalny punkt odniesienia – rodzaj biblij – w dalszych badaniach nad życiem, twórczością i działalnością edytorską Jana Nepomucena Bobrowicza – będzie nieocenionym, bez wątpienia jednym z podstawowych źródeł informacji na ten temat, zarówno dla współczesnych gitarzystów klasycznych, jak i badaczy polskiego życia kulturalnego w dziewiętnastym wieku.

Konkluzja

Biorąc pod uwagę wszystkie wymienione wcześniej przesłanki stwierdzam, że Pan Jan Oberbek na podstawie swej pracy zatytułowanej "Druki muzyczne Jana Nepomucena Bobrowicza z lat 1826-1872. Systematyka i analiza bibliologiczna" wykazał się umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej i w ten sposób spełnił bez zastrzeżeń wymogi art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14.03.2003 roku. Pracę przyjmuję i proszę Wysoką Radę o przychylne głosowanie.

Saidnik 29.07.2017

J. Oberbek